

בענין טעם כעיקר והכשר כלים*

- א -

איתא בע"ז ס"ז ע"א-ע"ב, "אמר רבי יוחנן, כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו". ובחולין צ"ח ע"ב איתא, "רבא אמר לא נצרכא אלא לטעם כעיקר דבבבבבב אסור, קא משמע לן דהכא שרי", וכתב רש"י שם (ד"ה לטעם כעיקר), "ורבא לית ליה טעם כעיקר בחולין כדמפרש ואזיל מדאורייתא ברובא בטיל, אלא מדרבנן, והכי נמי שמעינן ליה לר' יוחנן במסכת ע"ז (דף סז). כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו". הרי דסובר רש"י דרבא ור' יוחנן ס"ל טעכ"ק מדרבנן, ואע"ג דבגזיר ל"ז ע"א-ע"ב נחלקו ר"ע וחכמים במקור דין טכע"ק, אם הוא מקרא ד"משרת ענבים לא תשתה" הנאמר גבי נזיר או מקרא ד"כל דבר אשר יבא באש" הנאמר גבי גיעולי מדין, כתב רש"י דהני אמוראים ס"ל דקראי אינן אלא אסמכתא בעלמא. אכן, כתבו התוס' בע"ז שם (ד"ה א"ר יוחנן) דשיטת ר"ת אינו כן, אלא דדינא דטכע"ק לעולם הוי דינא דאורייתא לכו"ע.

וכתב הרמב"ם בפט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"א-ג', "דבר אסור שנתערב בדבר מותר מין בשאינו מינו בנותן טעם, ומין במינו שאי אפשר לעמוד על טעמו יבטל ברוב. כיצד, חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין ונמוח הכל טועמין את הגריסין אם לא נמצא בהן טעם חלב הרי אלו מותרין, ואם נמצא בהן טעם חלב והיה בהן ממשו הרי אלו אסורין מן התורה, נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים. כיצד הוא ממשו, כגון שהיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם טעם האיסור וממשו, אכל פחות משלש ביצים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם. וכן אם לא היה בתערובת כזית בכל שלש ביצים אע"פ שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות". ובפשטות מבואר בדבריו דמחלק בין היכא דאיכא כזית בכא"פ ואכל בדרך זו, דנחשב כטעמו וממשו ואסור מדאורייתא, לבין

* תודתי נתונה לחברי דוד יוסף סניידר שיחי', אשר בלמדינו יחד נתחדשו ונתלבנו הדברים הנוכחים.

היכא דאינו כן, דאינו אלא מדרבנן. ומקורו דאסור לאכול כזית בכא"פ כתב בפ"ה מהל' נזירות ה"ה, שהוא מקרא ד"משרת", וע"פ הגמ' בנזיר ל"ז, וז"ל, "וכן אם שרה פתו ביין והיתה רביעית יין בכדי פרס מן הפת ואכל כדי פרס שנמצא שאכל רביעית יין הרי זה לוקה, ועל זה וכיוצא בו נאמר בתורה וכל משרת ענבים, לאסור דבר שנתערב בו היין וטעמו כטעם היין, והוא שיהיה טעמו וממשו כשאר איסורי מאכלות".

והנה, איתא במתני' בע"ז ע"ה ע"ב, "הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, את שדרכו להטביל יטביל, להגעיל יגעיל, ללבן באור ילבן באור, השפוד והאסכלא מלבנן באור, הסכין שפה והיא טהורה". והם דינים הנלמדים מפרשת גיעולי מדין אשר כתוב בו (במדבר ל"א, כ"ג), "כל דבר אשר יבאש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבאש תעבירו במים". ובפשוטו יסוד דין זה דהכשר כלים הוא להעביר את הבליעה הנמצא תוך דפנות הכלי, וכלשון חז"ל בכ"מ, "כבלעו כך פולטו". ויש לעיין בגדר איסור בליעה זו, אם שוה הוא לדין דטכע"ק גבי אוכלים או דשונה הוא בעצם יסודו. ובהכרח צ"ל לדעת רש"י והרמב"ם דחלוק הוא, דהא לרש"י כל דין טכע"ק אינו אלא מדרבנן ואילו הכשר כלים הוי דינא דאורייתא, וכן לרמב"ם כל היכא דאינו כזית בכא"פ אינו אסור אלא מדרבנן.¹

- ב -

ובתוס' ע"ז ס"ז ע"ב (ד"ה מכלל) באמת מבואר דחלוק הוא האיסור דבליעת כלים מטכע"ק דאוכלים, דבגמ' שם איתא, "מכלל דאיכא למ"ד נותן טעם לפגם אסור, אין, והתניא [בניחותא] אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח אסור דברי ר"מ, ר"ש אומר לשבח אסור ולפגם מותר, מ"ט דר"מ גמר מגיעולי עובדי כוכבים, גיעולי עובדי כוכבים לאו נותן טעם לפגם הוא ואסור רחמנא ה"נ לא שניא, ואידך כדרב הונא בריה דרב חייא דאמר רב הונא בריה דרב חייא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלא לפגם הוא, ואידך קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא וכו'". ובתוס' שם הוכיחו דאף ר"ש מודה דבקדירה בת יומא א"א דלא פגמה פורתא, וז"ל, "ועוד יש להביא ראיה לזה דמודה רבי שמעון דקדירה בת יומא נמי א"א דלא פגמה פורתא כדפרישית

¹ ואין לדחות דרך נאסרו הכלים מה"ת היכא דאיכא כזית בכא"פ, דהא הוכיח רע"א (דו"ח חולין ח' אות ב') בראיות מוכיחות דשיטת הרמב"ם היא דל"ח טעמו וממשו בבליעה בעלמא, אלא בעינן שימחה בו גוף האיסור.

דאי לא פגמה כלל לר"ש גיעולי עובדי כוכבים דכתב רחמנא ל"ל, פשיטא, כיון דהוי לשבח דמיתסר דטעם הוי כעיקר", והמשיכו להוכיח דר"ש גמר טכע"ק מקרא ד"משרת", ואעפ"כ הוצרך לקרא דגיעולי עכו"ם לחדש דאע"ג דפגמה פורתא אפ"ה אסור. הרי לפנינו דניתן ליחלק בין דין הבליעות האוסרות בכלים לדינא דטכע"ק דאוכלים.²

ויתירה מזו כתב הרא"ה בבדק הבית (י"א ע"ב) בשם הרמב"ן, להקשות על הסוברים דטכע"ק אינו אלא מדרבנן, וז"ל, "ויש כאן שאלה חזקה, כיון דאמרינן בגיעולי נכרים דטעמו ולא ממשו אסור, היאך אפשר לומר דבשאר איסורין מותר, וכי גיעולי נכרים משם אחד הוא, גיעולי נכרים משום כל איסורין שבתורה הוא דמיתסר, וכיון דבגיעולי נכרים מתסרי כל איסורין שבתורה בטעמו ולא ממשו, היכי אפשר דלא מתסרי בעלמא. וזו קושיא הקשה בה מורי הרב רבנו משה ז"ל, ותירץ דאפשר דמשום מעלה הוא, דכיון דנבלע הכלי מאיסור, אע"פ שעכשיו כשפולט אין כאן אלא טעם, לא יבטל ברוב, שהכלי נאסר עלינו משום מעלה, ולפיכך אסר פליטתו כל היכא דחשיבא פליטה כלל, כלומר דאיכא טעמא דהוי בשאינו מינו, דומיא דטבילה דאצרכה קרא אפילו לכלים חדשים, דמסתמא דטבילה דאורייתא היא משום מעלה וכו'". והיינו, דמכח הקושיא הנ"ל מדינא דאורייתא דהכשר כלים למאן דס"ל דטכע"ק אינו אלא מדרבנן, חידש הרמב"ן דלעולם אין הבליעה אוסרת בכלים, אלא דנאסרו הכלים מחמת "מעלה", ואע"ג דבליעת האיסור הוי תנאי לאיסור אינה מהוה עצם גופא דאיסורא. ובאמת יתכן דאף הרמב"ם ורש"י ס"ל כשיטה זו של הרמב"ן, ועפ"ז תתבאר שיטתם, אלא דשיטה זו היא חידוש גדול (והעיד עליה המאירי בפסחים מ"ג ע"ב שהיא "דחוק מאוד"), וללא משמעות בדבריהם דס"ל כן קשה להציע כן.

- ג -

ובפמ"ג (פתיחה להל' בב"ח ד"ה טכע"ק ושפ"ד צ"ג, ג') עמד בקושיא הנ"ל בשיטת הרמב"ם מגיעולי כלי מדין, וכתב דשאני דין בליעת האיסור בכלים מבאוכלים, אשר ממילא ל"ש למילף דינא דטכע"ק דאורייתא מגיעולי

² וע"ע בדברי האו"ה (כלל נ"ח דין כ"ג) שהביא הש"ך (סי' קכ"א, סק"כ) ותמה עליהן, וז"ל, "ואפי' אם הגעיל בו כ"כ כלים ב"י עד שלבסוף אין ס' במים נגד כולם רק שמגעילין בזה אח"ז ובכל פעם יש ס' נגד כל אותו הכלי שבתוכו אע"פ שאפילו בהפלטת טעם האיסור אמרינן דבר לך מצא מין את מינו וניעור היינו דוקא לאכול האיסור עצמו אבל להגעיל בו כלי אחר כתב בסמ"ג דמהני הביטול".

עכו"ם, דדין הכשר כלים אינו אלא לכתחלה ומדין אין מבטלין איסור לכתחלה, אבל אינו אוסר את התבשיל. ואף האו"ש (פ"ט מהל' מאכ"א ה"ט), אחר הצעת שיטת הרמב"ן הנז', הסיק כדברי הפמ"ג הנ"ל בדעת הרמב"ם.

אכן, יש להעיר על דבריהם מלשון הרמב"ם בדין זה (פי"ז מהל' מאכ"א ה"ב), "ולא אסרה תורה אלא קדרה בת יומה בלבד הואיל ועדיין לא נפגם השומן שנבלע בקדרה, ומדברי סופרים לא יבשל בה לעולם, לפיכך אין לוקחין כלי חרש ישנים מן הגוים שנשתמשו בהן בחמין כגון קדרות וקערות לעולם וכו' ואם לקח ובישל בהן מיום שני והלאה התבשיל מותר". וממה שכלל באותה הלכה ד"ולא אסרה תורה" דין התבשיל דמיום שני והלאה מותר (הא ביום ראשון אסור) מבלי להזכיר צווי ההגעה משמע דאיסור התבשיל אפי' בדיעבד הוי מדאורייתא.³ וכן משמע ממש"כ בהל' ד' שם, "וכולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח או עד שלא הדיח ועד שלא הלבין ועד שלא הטביל מותר, שכל השומן שבהן נותן טעם לפגם הוא כמו שביארנו". והיינו, דטעם היתר התבשיל הוא מדינא דנטל"פ הנזכר בהל' ב' ד"ולא אסרה תורה אלא קדרה בת יומה בלבד".

- ד -

והקר"א (נזיר ל"ז ע"ב ד"ה והי' נראה) חידש דלעולם שיטת הרמב"ם היא דטכע"ק אף היכא דאינו כזית בכא"פ הוי מדאורייתא, ומש"כ דאינו אלא "מדברי סופרים" הוא כשיטתו בכ"מ, דדבר שאינו מפורש בקרא מיקרי "מדברי סופרים" ואין לוקין עליו מה"ת. וכבר הבאנו דמקור הרמב"ם להא דטכע"ק דאורייתא היכא דהוי כזית בכא"פ הוא מקרא ד"משרת", אמנם חידש עוד הקר"א דמקורו היכא דאינו בכא"פ הוא מפרשת גיעולי מדין, דמהתם ילפינן דמדאורייתא נאסר טעם איסור אף היכא דאינו כזית בכא"פ, אלא דאינו מפורש כן בקרא, וע"כ קראו "מדברי סופרים". אכן, יש להעיר דהרמב"ן (חולין צ"ט ע"ב) כתב בהדיא דשיטת הרמב"ם היא דדין טכע"ק הוא מדרבנן. וכ"כ הב"י (סי' צ"ט, ד"ה ומ"ש עוד) והב"ח (שם, ד"ה עוד כתב).

ויש להעיר עוד על דבריו ממש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' מאכ"א ה"י-י"א, וז"ל, "כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהן עד שיאכל אותן דרך הנאה חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה וכו' לאסור אותן ואפילו שלא כדרך הנייה. כיצד, הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם עד

³ שו"מ שכן העיר הגרא"ז וצ"ל באבן האזול (פט"ו מהל' מאכ"א ה"ב).

שנכוה גרונו ממנו או שעירב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך קדרה של נבלה ואכלן כשהן מרין או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור, ואם עירב דבר מר בתוך קדרה של בשר בחלב או ביין כלאי הכרם ואכלו חייב". ומבואר דאע"ג דבשאר איסורים פטור היכא דאינו כדרך הנאה, בב"ח וכלה"כ חייב. אכן, בפט"ו מהל' מאכ"א ה"ל כתב, "ואם היה בשר בחלב או יין נסך ויין ערלה וכלאי הכרם שנפלו לדבש או בשר שקצים ורמשים שנתבשל עם הירק וכיוצא בהן טועם אותן הגוי וסומכין על פיו, אם אמר אין בו טעם או שאמר יש בו טעם ומטעם רע הוא והרי פגמו הכל מותר, והוא שלא יהיה סופו להשביח כמו שביארנו וכו'". וצ"ע מה שייך ההיתר של נטל"פ בבב"ח וכלאה"כ, הא אפי' אכלן שלא כדרך הנאתן חייב.

ותירץ הגר"ח זצ"ל בספרו על הרמב"ם (פט"ו מהל' מאכ"א ה"א), "והנראה לומר בדעת הרמב"ם דס"ל דאע"ג דעיקר האיסור של בב"ח וכלה"כ לא תלוי בראוי לגר, מ"מ בהטעם כעיקר שלהן בעינין שיהא ראוי לגר, ומשום דהך דינא דטעם כעיקר נהי דנכלל בזה דלא בטל מ"מ אין עיקר דינו בדין ביטול, דבאיכא טעמא פקע דין ביטול, כי אם שהוא זה דין מחודש מקרא דמשרת וחלות דין בפ"ע דטעם כעיקר, ומכח זה החלות דין הוא דלא בטל ג"כ, וא"כ י"ל דהך דינא דטעם כעיקר יסוד דינו הוא דין אזהרת אכילה ולא נאמר רק בדין אכילה ולא זולת, ובמקום דפקע מהחפצא דין ואיסור אכילה ממילא לא שייך בי' שוב גם הך דינא דטכע"ק. אשר ע"כ נראה דגם בבב"ח וכלה"כ נהי דבעצם איסורן ליכא בהו דין דראוי לגר ומשום דלא כתיב בהו אכילה, מ"מ הך דינא דטעם כעיקר כיון שהוא דין מחודש וחלות דין של אזהרת אכילה, וכתיב בי' אכילה בקרא דוכל משרת ענבים לא יאכל, ממילא דאינו נוהג רק בראוי לגר, ובאינו ראוי לגר דנאמר גזה"כ דפקע איסור אכילה ממילא דלא שייך בי' שוב הך דינא דטכע"ק, וע"כ זהו שפסק הרמב"ם דגם בבב"ח וכלה"כ נו"ט לפגם מותר, משום דהוי בכלל דין דאינו ראוי לגר וליכא גבי' חלות הדין של טכע"ק, וממילא דהרי הוא בדין ביטול ולית בי' איסורא כלל".

והיינו, דחידש הגר"ח זצ"ל דהגם דנאסר האכילה שלא כדרך הנאה בב"ח וכלה"כ, אכתי מותר האכילה היכא דנטל"פ, משום דדין טכע"ק אינו הפקעת ביטול גרידא אלא הוי חלות איסור אכילה, וע"ז שפיר שייך היתר נטל"פ. אכן, לפי דברי הקר"א הנ"ל הרי ישנה גם איסור דאורייתא הנלמד מפרשת גיעולי עכו"ם, שאינו איסור אכילה ואוסר אף בדליכא כזית בכא"פ, ושוב קשה אמאי לא אסר הרמב"ם בב"ח וכלה"כ אף היכא דנטל"פ בפט"ו ה"ל מכת איסור זה. אמנם יש לדחות דאין הקר"א סובר כדברי הגר"ח זצ"ל הנ"ל,

אלא כמ"ש החוות דעת (סי' ק"ג, א') לדייק בלשון הרמב"ם (בהל' י"א) דרק היכא שעירב בהו דבר מר הוא דנאסרו בב"ח וכלה"כ, דנאסרו אף שלא כדרך אכילה ככה"ג, אבל בהסריח או נטל"פ לעולם מותר מדינא דאינו ראוי לגר, וכמ"ש בפט"ו ה"ל.⁴ ויש לדחות עוד דס"ל לקר"א כמו שהובא מהגרי"ד זצ"ל (שיעורי הרב לבב"ח סי' ע"ב, אות ג') לבאר דהרמב"ם ס"ל כשיטת הרשב"א (הו"ד בסמוך) דהיתר נטל"פ הוא מסברא, דלא חל דין טכע"ק על טעם פגום,⁵ וא"כ אף שלא נאמר היתרא ד"אינו ראוי לגר" בבב"ח וכלה"כ, מ"מ דין נטל"פ נאמר בהו. ולפ"ז י"ל דאע"ג דישנו איסור דאורייתא אף בדליכא כזית בכא"פ מ"מ אף איסור זה ניתר היכא דנטל"פ, ומן הסברא הנ"ל.

אמנם נראה דיש להעיר עוד מדברי הרמב"ם בהל' ד' שם שהזכרנו, "וכולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח או עד שלא הדיח ועד שלא הלבין ועד שלא הטביל מותר, שכל השומן שבהן נותן טעם לפגם הוא כמו שביארנו". וממש"כ "או עד שלא הדיח" מוכח דס"ל דאף האוכל הנמצא על הכלי בעין נפגם כשאינו בן יומו ומותר מה"ת. והוא דבר השנוי במחלוקת הראשונים, כמו שהביא הב"י (סי' קכ"ב, ד"ה והא דחשוב). אכן, בהזכירו דין נטל"פ באוכלים (פט"ו מהל' מאכ"א הכ"ח) כתב, "כבר ביארנו שאם נתן דבר האסור טעמו בדבר המותר נאסר הכל, בד"א בשהשביחו אבל אם פגם זה האסור למותר

⁴ ובגנזי הגר"ח (סי' קכ"א) דייק כנ"ל, ודלא כדבריו בספרו על הרמב"ם. ובביאור החילוק שבין עירוב דבר מר לאוכל שנסרח או גמעו כשהוא חם עד שגרוננו נכוח כתב המעיל שמואל (פסחים כ"ד) דבעירב דבר מר אכתי שם אוכל עליו אלא דלית ביה הנאה והחס על ממנו יאכל אותו אף כשהוא מר, משא"כ כשנסרח או חם הרי בטל ממנו שם אוכל ואינו ראוי לגר. ונראה דר"ל דבעירב דבר מר חשיבא מיהא "הנאה פורתא". ונראה דעפ"ז אפשר ליישב את שיטת הרמב"ם הידועה ב"נקודה הנפלאה" שהזכיר בפה"מ לכריתות (פ"ג, מ"ד). דהנה כתב הרמב"ם שם דבב"ח דנבילה נאסר רק באכילה אבל לא בהנאה, דקיי"ל דאאחע"א, ול"ח איסור מוסיף משום דאיסור ההנאה תלוי באיסור האכילה, וכמ"ש גם בסה"מ (ל"ת קפ"ז). והקשה עליו הג"ר אלחנן זצ"ל בקובץ הערות (סי' ל', אות ה') דהא ישנו לאיסור אכילת בב"ח אף היכא דאינו נהנה, וכמ"ש בהל' מאכ"א הנ"ל, וא"כ האיך אפ"ל דתלויים הם זב"ז וחשיבי איסור א'. אמנם לפי דברי החו"ד ודעמי"ז י"ל דכונת הרמב"ם במש"כ בנקודה הנפלאה וסה"מ דאיסור ההנאה תלוי באיסור האכילה בב"ח הוא בענין אשר ע"י ביטול ההנאה תיבטל ממנו שם אוכל, אע"פ שלעולם ישנו איסור אכילה היכא דליכא אלא ביטול הנאה בלחוד, וכגון גוונא דעירוב דבר מר.

⁵ כ"כ הפמ"ג (משב"ד סי' ק"ג סק"א) והחו"ד (שם). אכן, היד יהודה (פיה"א סק"א) חלק ע"ז בתקיפות, וגם דברי הגר"ח זצ"ל (הובאו בסמוך) מורים להדיא דס"ל דגם לרשב"א היתר נטל"פ הוא מדינא דאינו ראוי לגר, וכפשטות דברי הגמ'.

והפסיד טעמו הרי זה מותר, והוא שיהיה פוגם מתחלה ועד סוף, אבל אם פגם בתחלה וסופו להשביח או להשביח בתחלה אע"פ שסופו לפגום הרי זה אסור, ולא הזכיר היתר דאינו בן יומו. ובשלמא אי נימא דהיכא דליכא כזית בכא"פ הוי מדרבנן איכ"ל דדין נטל"פ דאינו ב"י הוי דין מיוחד הנאמר דוקא באוכל הנמצא על הכלים, אבל לפי דברי הקר"א הרי דין טכע"ק בדליכא כזית בכא"פ הוי מדאורייתא ומקורו הוא מפרשת הכשר כלים, וא"כ היה לו לרמב"ם להזכיר היתרא דאב"י אף בדינא דנטל"פ באוכלים.

- ה -

והנראה בזה הוא דלעולם צ"ל לדעת רש"י והרמב"ם דחלוק הוא דין איסור בליעת הטעם שבכלים מדין טכע"ק שבאוכלים, וכמ"ש הפמ"ג ודעימיה, אלא דיש לבאר את יסוד החילוק באו"א. ונקדים ביסוד ההיתר דנותן טעם לפגם. כתב הרשב"א בתורת הבית (ב"ד, ש"א), "פגם זה שאמרו, לא שפוגם לגמרי עד שאינו נאכל מחמת פגם זה, אלא אפילו פוגם קצת, שהרי קדירה שאינה בת יומה אינה פוגמת אלא מעט, ואפילו הכי אמרו דקדירה שאינה בת יומה אינה אוסרת. ואם תאמר והלא נותן טעם לפגם מנבלה גמרינן לה והתם נבלה הראויה לגר שמה נבלה, לא קשיא, דהתם היינו להתירה בפני עצמה, והילכך עד דמיפגמה לגמרי מאכילת גר אסורה, אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעמו כיון שנותן טעם לפגם כל שהוא בתערובתו מותר, לפי שאינו נותן טעם, דאדרבה פוגם". והיינו, דדין נטל"פ הוא אף היכא ד"אינה פוגמת אלא מעט", וכן ס"ל לרוב הראשונים, כמ"ש הב"י ר"ס ק"ג. אמנם השיג עליו הרא"ה בבדק הבית שם דלפי דבריו נמצא דהבלע עצמו אף כשהוא לשבח אסור, וא"כ אמאי מותר לבשל בה, הא נמצא שע"י בישולו מבטל איסור לכתחלה. והרבה עוד להקשות עליו והסיק, "אלא דברים אלו אינן, אבל קדרה שאינה בת יומה שהותרה בשביל שהבלע שבה כיון שנשתהא מעת לעת בידוע שהוא פגום מכדי גר, ואעפ"י שאין זה ניכר בהיתר שבה, היינו מפני שתערובת זה של היתר מחפה עליו בכדי שאינו ניכר או מתוך רבוי של היתר זה, אבל ודאי בלע עצמו נפגם כדי גר או יותר, וכיון שכן א"א לאסור, שאין לך דבר שהותר מתוך שנפגם חוזר לאיסורו לעולם וכו'".

ונמצא דנחלקו הרשב"א ורא"ה בדינא דנטל"פ, דלרשב"א בעינן ביטול לחלות היתרה, ואע"ג דנתחדש בדינו דל"א בבליעה זו טכע"ק היינו רק לומר דל"ב ס' לבטל את טעמו, אבל מ"מ בעינן רוב כנגד עצם הבליעה. אמנם שיטת הרא"ה היא דבליעת האיסור שנפגם לגמרי נחשב כ"נבלה סרוחה", ול"ב לה דין

ביטול אלא נתבטלה ממילא. אמנם אכתי נתקשו האחרונים בביאור שיטת הרשב"א ודעימיה, דאף אם הבליעה אינו מוסיף טעם לשבח בתערובת, הרי כל שלא נפגם גוף האיסור מכדי גר נשאר הוא באיסורו, ולמה לא תיאסר מצד עצמו. וכתב הגר"ח זצ"ל בספרו (פ"י מהל' מעה"ק הי"ב), "וכבר הקשו הראשונים דהא נר"ט לפגם ראוי לגר הוא אלא שפוגם טעמו מאשר בתחלה, ותיצו דכיון דאיסור הוא משום טעמא ע"כ אמרי' דבכל שבעיקר טעמו הוא פוגם הרי הוא כאינו ראוי לגר ולית בי' איסורא, וכ"ז לא שייך אלא אם נימא דהוי דין מסויים דטכע"ק, ואז האיסור תלוי בתר טעמו, משא"כ אם נימא דדין טעם כעיקר הוא דחשוב ניכר האיסור, א"כ הא יש כאן ממשו של איסור הניכר, וצריך להיות באיסורו כל זמן שהוא ראוי לאכילת אדם, והרי גם ע"י טעם פגום איכא היכרא והאיסור ניכר, אלא ודאי כמש"כ דהוי דין מסויים דטעם כעיקר, ועיקר איסורי' הוא משום טעמא והא דלא בטיל הוא ממילא ע"י הדין של טכע"ק וע"כ בנו"ט לפגם דלית בי' איסורא דטעמא ממילא הדר גבי' דין ביטול ושרי". והיינו, דחידש הגר"ח זצ"ל בביאור שיטת הרשב"א ודעימיה דדין טכע"ק אינו "הפקעת ביטול" גרידתא, אשר עפ"ז ייחשב כ"ניכר האיסור", אלא הוי "דין מסויים" וחלות מחודש של טכע"ק, עכת"ד.⁶ אמנם בדעת הרא"ה אין הכרח לומר כן, ואדרבה הביאור הפשוט באיסור טכע"ק הוא דהוי הפקעת ביטול, ולזה לא תיקשי משיטת הרא"ה דגדר דין נטל"פ הוא דנפגם הבלע לגמרי.

- ך -

וכתב הרמב"ם בפט"ו מהל' מאכ"א הכ"ח, "כבר ביארנו שאם נתן דבר האסור טעמו בדבר המותר נאסר הכל, בד"א בשהשביחו אבל אם פגם זה האסור

⁶ אכן, יש להעיר על מה דס"ל לגר"ח זצ"ל דדין נטל"פ מתיר את הדין טכע"ק ממה דס"ל להרבה ראשונים (עי' טור וב"י אור"ח סי' תמ"ז ס"י) דאף בחמץ האוסר במשהו שייך דינא דנטל"פ. אמנם י"ל דהנה כתב הרא"ש בע"ז (פ"ה, סי' ל') בביאור מה דחמץ אוסר במשהו, "דלענין תערובת דיבש ביבש אין חילוק בין חמץ בפסח לשאר איסורין, דלא החמירו חכמים לאוסרו במשהו אלא היכא דשאר איסורים בנו"ט וחמץ דמשום דלא בדילי אינשי מיניה אסור במשהו בלא נ"ט כשאר איסור וכו'". והמתבאר מדבריו הוא דלעולם אף באיסור חמץ אזלינן בתר טעמא ושייך דין ביטול, ומה"ט ל"א דאוסר במשהו ביבש, אלא דמ"מ ישנה גזירה במקום לח בלח מאחר דשייך טעם ו"לא בדילי אינשי מיניה". אכן, כעין קושיא זו הקשה רע"א (בשור"ת קמא סי' קס"ו וחידושו לחולין צ"ז ע"ב) על פסקי השו"ע, דביו"ד פסק כרשב"א דלהיתר נטל"פ בעינן רוב, אבל באור"ח פסק דנטל"פ בפסח מותר, ע"ש. ולזה לא תיהנו דברי הרא"ש הנ"ל, דהא פסק המחבר (סי' תמ"ז, ס"ט) כחולקים על הרא"ש, דאף יבש ביבש אוסר במשהו בחמץ, ובב"י (שם) ביאר דהיינו משום דבחמץ לא אזלינן בתר טעמא. ונמצא דאף קושייתנו הנ"ל הדרא לדוכתא למאן דלא ס"ל כרא"ש בביטול יבש ביבש דחמץ.

למותר והפסיד טעמו הרי זה מותר, והוא שיהיה פוגם מתחלה ועד סוף, אבל אם פגם בתחלה וסופו להשביח או להשביח בתחלה אע"פ שסופו לפגום הרי זה אסור". והוא דין נטל"פ באוכלים, וע"פ סוגיית הגמ' בע"ז שם. ובפי"ז מהל' מאכ"א ה"ב הזכיר את דינו גבי כלים, "ולא אסרה תורה אלא קדרה בת יומה בלבד הואיל ועדיין לא נפגם השומן שנבלע בקדרה, ומדברי סופרים לא יבשל בה לעולם". ויש לדקדק בדברי הרמב"ם, שבהזכירו דין נטל"פ באוכלים בפט"ו הגדירו כ"פגם זה האסור למותר והפסיד טעמו", דהיינו שע"י הוספת דבר האיסור לתבשיל נפגם המאכל המותר, ואילו בדין נטל"פ באוכלים כתב דבבן יומו "לא נפגם השומן שנבלע בקדרה", הא באינו בן יומו נפגם השומן עצמו, דהיינו שגדרו הוא דבליעת האיסור גופא פגומה היא. ובביאור החילוק י"ל דשיטת הרמב"ם בדין נטל"פ שבאוכלים דומה לזו של הרשב"א, וע"כ ל"ב דעצם הבליעה תיפגם אלא רק שתפגם את התבשיל שנפל לתוכה ושוב תתבטל ברוב. אמנם בדין נטל"פ שבכלים דומה שיטתו טפי לזו של הרא"ה, וע"כ בעינן שעצם הבליעה תיפגם, אשר עי"כ תיחשב כ"נבילה סרוחה" המתבטלת מאליה.

אכן קשה ממש"כ להלן בפי"ז הכ"ב, וז"ל, "שמן של גוים מותר וכו' ואפילו נתבשל השמן הרי זה מותר, ואינו נאסר וכו' ולא מפני גיעולי גוים מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו". ומש"כ דשמן של גוים מותר משום דנטל"פ הוא ע"פ הא דאיתא בע"ז ל"ח ע"ב, "אמר רב ששת האי מישחא שליקא דארמאי אסור, אמר רב ספרא למאי ניהוש לה אי משום איערובי (פרש"י שמא נתערב בו יין) מיסרא סרי (פרש"י מסריח) וכו' אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר". ולשון הרמב"ם בהבאת דברי הגמ' לגבי גיעולי עכו"ם הוא "מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו", והיינו דפירש דמה שנפגם אינו הבשר (דבר האסור) אלא השמן. אמנם יתכן דיש ליישב ע"פ דיוק אחר בדבריו, דהגם דבגמ' איתא רק ד"מיסרא סרי" גבי החשש שמא עירבו בו יין, כתב כן הרמב"ם גבי מה שהבשר נותן טעם לפגם בדבש. והגם די"ל דנקט כן הרמב"ם משום דידע דהכי היא המציאות, דבשר בשמן נסרח, וכעין מה דאיתא בגמ' גבי יין בשמן, לפי דברינו י"ל דבדוקא נקט כן, ומשום דאם רק נתן טעם לפגם בלבד לא היה נותר, דהא בכלים בעינן דעצם האיסור תיפגם, וע"כ חידש הרמב"ם דאף דבבשר ושמן ל"ה כן מ"מ מותר מאחר דנסרח השמן לגמרי.

והנה, הפמ"ג (משב"ז סי' ק"ג סק"א) הביא את שיטת הרשב"א הנ"ל, דלדין נטל"פ בעינן ביטול ברוב בליעת האיסור, וכתב שנחלק עליו הר"ן וס"ל דל"ב לדין ביטול כלל, אלא דכל היכא דהמאכל נפסל מאכילת אדם נהפך הוא להיות היתר. וכתב דנפק"מ ביניהן הוא בדין נטל"פ בחמץ, דהא חמץ אינו נותר

בביטול אלא אוסר במשהו, וע"כ לרשב"א תיאסר אף בנטל"פ ולר"ן תהיה מותר. ונחלקו בזה להלכה המחבר ורמ"א (או"ח סי' תמ"ז, ס"י), דהמחבר התיר והרמ"א אסר. ובס' בעקבי הצאן (סי' כ"ד, אות ג') חקר הגר"צ שכטר שליט"א אם יתכן דאף הרמ"א האוסר בחמץ הנטל"פ יחלק בכלים שאב"י ויתיר ע"פ שיטת הרא"ה הנ"ל, דהאיסור שבכלים שאב"י נסרח לגמרי, וע"כ יהיו מותרים אף בחמץ. והביא דהרמ"א (סי' תנ"א, ס"א) החמיר אף בזה. אכן, לפי דברינו הרי חילוק זה דומה מאוד לשיטת הרמב"ם שהזכרנו, דבדין נטל"פ שבאוכלים ס"ל כעין שיטת הרשב"א, דמותר אף היכא דאינו אלא נותן טעם לפגם במאכל המותר, ואילו בבליעת האיסור שבכלים ס"ל כעין שיטת הרא"ה, דבעינן דעצם בליעת האיסור תיפגם או דעכ"פ יסריח את מאכל.

ואם כנים הדברים, יתכן דביאור החילוק שבין דין טכע"ק שבאוכלים לדין הטעם האוסר שבכלים לדעת הרמב"ם הוא דדין טכע"ק שבאוכלים הוי חלות איסור ודין מסויים, וכמ"ש הגר"ח זצ"ל, ואילו דין טעם האוסר שבכלים אינו אלא הפקעת ביטול. ומשו"ה שינה הרמב"ם בהגדרת דין הנטל"פ שבשניהם, דבאוכלים לא הצריך דתיפגם עצם האיסור, אלא סגי בפגימת המאכל המותר, וכעין שיטת הרשב"א הנ"ל אשר לפי"ד הגר"ח זצ"ל מבואר דטכע"ק הוי חלות איסור, אמנם בכלים הצריך הרמב"ם דעצם בליעת האיסור תיפגם או דהמאכל יסריח, וכעין שיטת הרא"ה הנ"ל, אשר ממילא אין הכרח לומר החידוש דנחשב כחלות איסור, אלא הויא הפקעת ביטול בעלמא. והסברא לחלק כן הוא עפמש"כ הרמב"ם בפי"ד ממאכ"א ה"י שהזכרנו, דהיתר האכילה שלא כדרך הנאה נאמר רק היכא דנאסר כאיסור אכילה, וכמו שביאר הגר"ח זצ"ל דלהכי חלוק הוא דין נטל"פ באיסורי הנאה, דהא דין טכע"ק דידהו הוי איסור אכילה, אבל איסור הטעם שבהכשר כלים הנלמד מפרשת גיעולי מדין הרי אינו איסור אכילה כלל, וא"כ אין להתירן בנטל"פ אא"כ נימא כעין שיטת הרא"ה, שאז נפגם עצם הבליעה ומותרת כדין נבילה סרוחה.